

Viziune de ansamblu asupra gândirii lui Mircea Vulcănescu

A global view of the thought of Mircea Vulcănescu

This essay attempts to give a global view of the thought of Romanian philosopher Mircea Vulcănescu as it can be made out from the press articles he wrote and the many talks he gave between the two wars. To this purpose I have selected his most famous talk, „The Romanian dimension of existence”, and also another, „The Dacian temptation”, both of which are very useful for the decryption of his views on the destiny of Romanian culture and the Romanian nation and on the position the Romanians occupy among the European nations and cultures.

I have also added a few remarks on Vulcănescu's preoccupation with the problem of generation and the interests and orientations of the younger generation of that period, one of the spokesmen of which he was.

Keywords: Vulcănescu, generation, nationalism, Romania, identity, Western civilization, Dacians

Institution's address: str. Victoriei, nr. 76, 430122 Baia Mare, România, tel.: 0262-276305, fax: 0262-275436

Personal e-mail: avalon_byrne@yahoo.com

Mircea Vulcănescu este una dintre personalitățile cele mai importante și reprezentative ale mediului intelectual românesc din perioada interbelică. Energic, generos și plin de avânturi, el va juca adesea rolul de *spiritus rector* al tinerei generații de intelectuali. Structură entuziastă și raționalistă totdeodată, va îmbina pasiunile pentru filosofie, sociologie și domeniul umanist în genere cu ipostaza de funcționar în Ministerul Finanțelor. Latura practică a vieții era pentru el așadar la fel de importantă ca și cea spiritual-teoretică, dar la el aceasta nu a presupus niciodată coborârea la nivelul unui pragmatism mărginit și meschin, ci, dimpotrivă, activitatea sa în slujba statului izvoră din impulsuri nobile, Vulcănescu având ceva de samurai, un simț al loialității și-al datoriei de modă veche. Așa a rămas până la capăt, refuzând să fugă din țară în momentul pătrunderii trupelor rusești și apărându-se cu mult curaj în fața judecătorilor noului regim.

Ca om de cultură, era dintre cei mai prezenți în epocă, de la cafenelele în care se manifesta tineretul, la presă - Vulcănescu având o prodigioasă activitate publicistică -, și până la diversele manifestări publice, ale Asociației Criterion, dar și ale altor asociații, unde era invitat să țină prelegeri sau conferințe. Una dintre

Mircea Vulcănescu

http://fondane.files.wordpress.com/2009/11/vulcanescu_mircea.jpg

aceste conferințe, devenită între timp cel mai faimos text al lui Mircea Vulcănescu, a fost rostită la Ateneul Român în 10 ianuarie 1943 și poartă titlul „Dimensiunea românească a existenței”¹. În această „schiță fenomenologică” Vulcănescu tratează un subiect care-i este drag și este foarte limpede și elocvent, așa că îi vom da lui cuvântul în repetate rânduri, lăsându-l să exprime el însuși liniile principale ale concepției sale. Mai întâi, filosoful încearcă să explice rostul unui astfel de demers de surprindere a dimensiunii românești a existenței, invocând pentru aceasta o concepție cu destul de mare răspândire în Europa interbelică: „Tăria spirituală a unui neam se măsoară după gradul în care e în stare să impuie altora perspectiva lui proprie a existenței, e în stare să dezagrege pe a altora, s-o dezarticuleze, să-i pună în evidență lipsurile și, cu voie sau fără voie, să facă pe străin să încline spre chipul lui de a lua atitudine. Asta înseamnă cucerire spirituală!”². Apoi urmează identificarea trăsăturilor ethosului românesc. Meritul cel mai mare al lui Vulcănescu în acest eseu este reliefaarea mentalității de tip mitic a românului. În unele pasaje referitoare la aceasta din urmă proza lui Vulcănescu este strălucitoare, calitățile literare ale eseului contribuind fără îndoială la făurirea reputației lui. Astfel, autorul se întreabă: „Care sunt rădăcinile acestei înșurubări speciale, nepozitive, poetice, a românului în existență, în care lumea gândită și închipuită dobândesc aceeași însemnătate cu existența de fapt, devin nedeosebite de aceasta?”³. Iată cum e redat modul românului de-a simți cosmosul și legăturile din el: „Ceea ce domină toată această concepție a lumii românești e, cum vedem, sentimentul unei vaste solidarități universale. Fiecare fapt răsună în întreaga lume, fiecare gest își propagă muzica în tot, așa cum se spune că răsună viorile cremoneze în cutii ori de câte ori cineva cântă pe una dintre ele. Viața unui om e legată de soarta unei stele. Fapta rea a unui om întunecă soarele și luna. Lucrul acesta, pe care cercetătorii ethosului românesc l-au pus mai de mult în evidență, constituie primul caracter românesc important, al existenței privită ca totalitate.”⁴ Și alte pasaje farmecă prin zugrăvirea simpatetică a universului imaginar românesc⁵. De la un punct încolo al eseului, Vulcănescu începe să schițeze o din ce în ce mai netă opoziție între spiritul Occidentului, pe de-o parte, caracterizat prin accentul pus pe ideile de realitate și de existență actuală și prezentă, și sufletul românesc, pe de alta, cu privire la care e valabilă că: „Trecerea aceasta nesimțită, de la planul existentului la acela al posibilului, este ceea ce umple existența românească de poezie, adică de libertate și de irealitate, și apropie veghea românului de vis, de un vis lăuntric, fără sfârșit, care-i situează mentalitatea, din punct de vedere filosofic, nu numai precritic, ci mai mult decât atât: antipozitiv, mitic.”⁶. Această opoziție explică și inexistența unei filosofii românești propriu-zise

înaintea înfripării contactului cu Occidentul: „Slaba însemnătate a realității pentru român apare și din aceea că vorba care însemnează pe românește real, vorba «aievea», nu a dat loc la nicio dezvoltare filosofică proprie, filosofia românească înregistrând năvala «realului» abia odată cu filosofarea de structură apuseană.”⁷ Zăbovind asupra semnificației negației la român, autorul are prilejul unor observații de psihologia poporului: „Românul, știe oricine îl cunoaște, este un opozant înăscut. Orice lucru i-ai propune, tendința lui inițială, ispita gândului lui este să se împotrivescă.”⁸ Revenind la opoziția față de cultura occidentală, o diferență hotărâtoare în comparație cu aceasta lumea românească o vedește prin „...o semnificație schimbată a imperativului. Lucrul acesta apare evident, comparând «Fiat!»-ul latinesc cu «Fie!» ori cu «Să fie!» ale românului. Zicând «Fie!», românul nu manifestă niciuna din veleitățile demiurgice ale imperativului latin. El nu exprimă o poruncă, nu proclamă voința de a face ceva, nu decretează; ci acceptă ce se întâmplă, consimte. Intocmai ca și cum ar zice: «Fie și așa!», sau ar confirma: «Așa să fie!». Uneori el accentuează chiar că acest consimțământ e cu totul dezlegat de orice năzuință proprie, ba chiar cu totul indiferent urmărilor lui. De pildă, când zice: «Fie ce o fil!».”⁹ În maniera caracteristică întregului eseu, Vulcănescu trece sub tăcere toate dezavantajele care ar putea decurge din atitudinea menționată aici și, în schimb, o prezintă ca fiind la originea unei atmosfere umane și binevoitoare, opuse întunecatului spirit occidental, bazat pe autoritate: „Observația e vrednică de reținut, și pentru că ne dă cheia ideii românești de împărăție, care nu e aceea a unei stăpâniri silnice, asupraitoare, ci a unei comunități de rost și omenie. «Cuceritor» înseamnă oare, în românește, cel care siluiește voința altora, poruncind; ori cel care capătă adeziunea celorlalți, înrobindu-le inimile?”¹⁰ Luând în considerare ceea ce spusese mai înainte cu privire la neaderența românului la realitate și modul în care acesta își trăiește viața visând, am putea spune că pasajul de mai sus demonstrează felul în care românul Vulcănescu el însuși poate cădea victimă acestei stări de reverie către care românul în genere este cu deosebire aplecat. Ni se pare că la capitolul reverie trebuie încadrată afirmația cum că structurile sociale românești vădesc caracterul unei „comunități de rost și omenie”. Combinând așadar teza cu privire la firea onirică a românului cu ceastalaltă despre caracterul împreună-viețuirii românești, vom putea spune, dacă ținem cont și de exemplele istoriei, că, de-a lungul timpului, românul a trăit într-o „comunitate de rost și de omenie”, în imaginar, și sub „stăpâniri silnice și asupraitoare”, în realitate. Vulcănescu nu a avut niciodată o simpatie deosebită pentru Kant, pe de altă parte l-a considerat, mai ales în ceea ce privește concepția asupra moralei, reprezentativ pentru întreaga cultură occidentală: „Măsurați cu gândul tot ce

desparte acel prag de absolut care este sentimentul kantian de respect față de legalitate, tirania neumană a imperativului necesar și universal, de sentimentul omenesc de libertate, de mlădiere pe care fiecare român îl simte în fața normei, și veți putea judeca până în ce adânci cute ale structurii realului coboară consecințele acestei nedeosebiri fundamentale a existenței de posibilitate.”¹¹ Aici partizanatul lui Vulcănescu pentru „dimensiunea românească a existenței” în dauna celei „apusene” devine evident.

Pentru Vulcănescu, caracteristic poporului român este faptul că nu ia lucrurile - cele actuale, cele de aici și de acum - prea în serios, o ușurință în fața vieții așadar, opusă gravității atribuite occidentalului. Ușurința în fața vieții este pusă în legătură cu eternitatea iar gravitatea existenței cu febrilitatea istoriei. Este firesc, așadar, ca această ușurință a românului în fața existenței să fie însoțită de acea atitudine anistorică la care s-au mai referit și alții atunci când au analizat firea românului, de exemplu Cioran. Vulcănescu observă că trezirea la istorie a avut loc la noi, dintre toate momentele care pot fi amintite, mai ales în cel pașoptist, „acuzând” acest curent că a încercat să importe tocmai ceea ce este contrar firii românești, adică spiritul Occidentului. „Nu e de mirare deci că pașoptismul, plin de ideologia activistă și actualistă a Apusului, reprezintă - fie el nou, sau vechi - efortul cel mai coerent pentru trezirea sentimentului gravității existenței și a preluării răspunderilor istorice.”¹² Gânditorul român reproșează omului occidental angajarea în istorie și voința de autonomie, considerând că românimea are a fi apărată de spiritul acestuia: „Lucrurile acestea [atitudinea românului] nu le înțeleg, și ni le țin drept vini, mai ales popoarele grave, popoarele care au ridicat - în zădărnicia lor - istoria deasupra cosmosului, pretinzând omului să-și asume răspunderi dumnezeiești. Dar aceste lucruri sunt bunurile noastre spirituale și nu vedem de ce le-am schimba dacă nu plăc unora și altora.”¹³ Aici nu ne putem abține să remarcăm că, în loialitatea sa neclintită față de cultura din care face parte și față de nație, Vulcănescu nu ia în considerare posibilitatea ca acei „unii și alții” care-ar putea privi cu scepticism unele dintre caracteristicile enumerate ale românului să fie ei înșiși români. Într-adevăr, este ceva foarte controversabil să incluzi printre „bunurile spirituale” ale neamului trăsături ca lejeritatea, pe care destui, chiar și de-ai noștri, le-ar vrea extirpate pentru totdeauna sau măcar atenuate. E poate o autoglorificare tipică aceasta, care se încăpățânează să transforme și defectele în „bunuri spirituale”. Mai aproape de noi, și departe de vâltoarea celui de-al doilea război mondial, când își ținea Vulcănescu conferința, s-a încercat și se încearcă să se privească defectele noastre cu îngăduință și toleranță, să se „salveze” aceste defecte prin aceea că sunt încadrate la categoria pitorescului. Este însă și aici un pericol, în faptul de-a ne privi pe noi înșine cu ochii

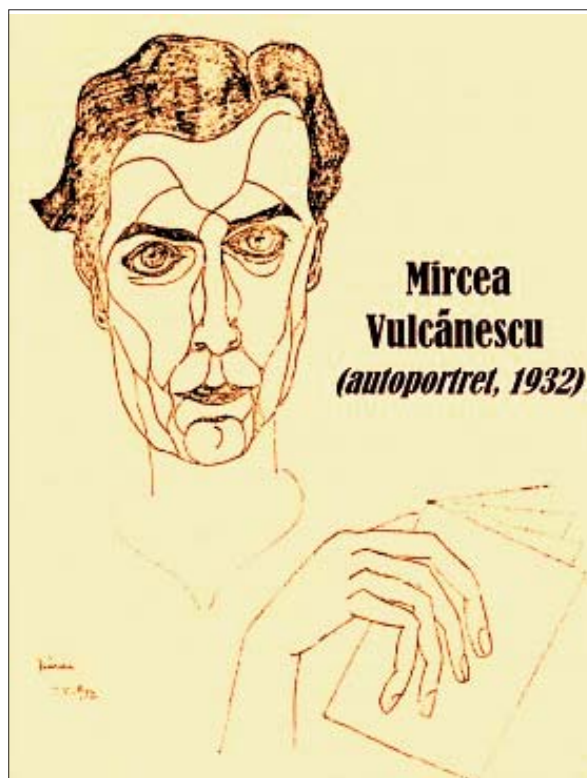
turistului occidental.

Un alt text relevant pentru descifrarea viziunii lui Mircea Vulcănescu despre propriul popor și menirea acestuia este „Ispita dacică”¹⁴. Vulcănescu explică de la bun început că este vorba de-a determina unele caracteristici ale sufletului colectiv al națiunii și consideră că metoda optimă este una intuitivă, nu cele cu „pretenție de rigori științifice”¹⁵. Apoi constată că „sufletul românesc e un lucru complex, produs al unei serii întregi de influențe”¹⁶ iar aceste influențe sau aceste stări sufletești adesea divergente pe care le încearcă sufletul românesc vor fi numite de Vulcănescu ispite. „Aceste ispite constituiesc reziduul actual al încercărilor prin care a trecut un neam”¹⁷, notează Vulcănescu. Așadar, ispitele sunt încercări sau episoade din istoria unui popor care se depun în sufletul colectiv și formează straturi ale caracterului național. Mai ales în cazul românilor, dată fiind istoria acestui popor, aceste presiuni sau seducții au fost exercitate mai întotdeauna de alte popoare, învecinate sau apropiate, motiv pentru care este normal ca principalele ispite de care-a fost încercat poporul român să poarte denumirea poporului care-a exercitat influența. Astfel, Vulcănescu inventariază ispitele franceză, greacă, slavă, germanică, bizantină, romană și tracă. O problemă complexă este modul de îmbinare a diverselor ispite pentru a forma sinteza care este sufletul național. Vulcănescu exemplifică printr-o comparație între polonezi și români, comparație care va fi reluată, un pic amplificată, în „Dimensiunea românească a existenței”. Iată cum apare acolo: „Iată de pildă, în paralelă, felul în care se îmbină elementele similare: slav și latin, în structurile deosebite ale sufletelor polon și românesc. De o parte, un fond ancestral slav, vădit prin toate caracterele categoriilor constitutive, peste care se suprapune, prin catolicism, lumea romană ca spirit organizator. Deci o lume fundamentală tulbură și tulburată, în echilibru nestabil, cu năzuințe nemăsurate, supusă ordonării unui factor voluntar din afară, care ține cumpenile. De altă parte, aceleași elemente dau, în altă combinație, o sinteză răsturnată: un fond ancestral traco-latin, măsurat și echilibrat, un om care este stăpân pe el și sociabil, chiar în afara oricărei ierarhii; un om cuviincios, cu frica lui Dumnezeu, cumsecade în toată puterea cuvântului; peste care se suprapun însă categoriile regulative slave, cu dezechilibrul lor interior și cu lipsa lor de măsură și ordine. Rezultatul? Acea «țară bună», peste care se va așterne «rânduiala» și «tocmeală», vai de ele!”¹⁸ Remarcăm această idee a lui Vulcănescu după care a avea un regulativ slav e totuna cu absența regulativului. După ce a clarificat sensul conceptului de ispită, filosoful nostru vrea să stabilească importanța și contribuția la caracterul național a ispitei tracice. Aceasta i se dezvăluie îndată ca ispită originară a sufletului românesc, până într-acolo încât este de fapt rădăcina acestui suflet. Ispita tracică „nu este pentru sufletul românesc o ispită

extrospectivă²¹⁹. În același sens, adaugă că „ajungi la traci după ce elimini din tine tot ceea ce reușești să identifice că datorești altora²²⁰. Vulcănescu își încredințează ascultătorul că aparținătoare componentei dacice/tracice a sufletului românesc sunt: „legătura vieții omenești cu astrele, cu codrul, frăția aceasta universală a lucrurilor omenești cu ale firii, legătura lor mitică și întrepătrunderea sensului și destinului lor²²¹”.

Dacă până la jumătatea conferinței sale Vulcănescu se află pe terenul unei psihologii „intuitive” (cum el însuși a caracterizat-o) a popoarelor, în speță, a poporului român, în a doua jumătate a acesteia filosoful alunecă într-o zonă lirică, ba chiar „delirică” pe alocuri, sfârșind în incantație. Regăsim aici - mărturisim, cu neplăcere - opunerea între român și occidental pe care-o aflasem și în „Dimensiunea românească a existenței”. Vulcănescu consideră necesar să ne comunice impresiile sale în urma unei vizite la Versailles, unde „tu, trac, cucerit de frumusețe, rămâi totuși un străin²²². La Versailles, „tracul” nostru dă peste un tip de om „a cărui «umanitate» [ghilimelele nu ne aparțin!] este să se opună naturii, să i se afirme meșter și stăpân²²³, ceea ce, pentru tracul nostru, este un rău. Vrem să facem observația că ni se pare deplasată pretenția filosofului că impresiile sale proprii și subiective ar avea un așa de mare grad de reprezentativitate pentru întreaga suflare tracă, respectiv românească. Și mai neinspirată ni se pare încă o impresie de călătorie pe care Mircea Vulcănescu o împărtășește ascultătorului, de data aceasta din Alba Iulia. Aici, față în față își stau Catedrala catolică, „personajul negativ”, și Catedrala ortodoxă, cu rol de „personaj pozitiv”. Aceasta din urmă, integrată armonios naturii, „nu insultă peisajul²²⁴ - spre deosebire de prima, din câte se poate deduce. Conferința se încheie cu un vertij vag poetic cu ușoare accente xenofobe: „Abia dacă haiducii mai aduc din când în când aer pădureț în lumea românească siluită de străini.²²⁵”

Mircea Vulcănescu a fost foarte preocupat și de problemele tinerei generații, mai ales ale tinerimii intelectuale, al cărei șef recunoscut era, împreună cu Mircea Eliade. Este adevărat că problema generației sau a diferențelor între generații se pune de fiecare dată când apare o nouă generație, însă credem că importanța pe care o acordă Mircea Vulcănescu acestei teme în momentul interbelic are o justificare mai puternică decât simpla reluare rutinată a acestei eterne teme. Perioada interbelică se deosebește în foarte multe privințe de cea antebelică pentru întreaga lume occidentală, în România adăugându-se schimbările produse în urma întregirii statale. În publicistica sa sau în diverse conferințe, lui Vulcănescu îi place să discearnă diversele orientări ale tineretului intelectual și eventual să le opună mentalităților generațiilor mai

**Mircea
Vulcănescu**
(*autoportret, 1932*)

sursa: <http://www.miscarea.net/1-lucian-badescu-despre-mircea-vulcanescu.htm>

vechi. Două conferințe grăitoare în acest sens sunt „Tendințele tinerei generații în domeniul social și economic²²⁶” și „Istorismul prin resemnare în spiritualitatea tinerei generații²²⁷”. Tânăra generație se caracterizează, crede Vulcănescu, printr-o stare de tensiune, prin tragismul existenței ei. Filosoful nu reușește să explice foarte clar cauzele acestei situații; lumea antebelică este descrisă ca o lume a „libertății” și „relativismului” (într-un sens pozitiv al cuvântului), pe când lumea de după război îi apare ca fiind una a „absolutismului” (valoric și politic); drama tinerei generații provine din faptul că nu mai poate crede în valorile antebelice, dar nici nu se poate despărți de ele, pentru că a fost crescută cu ele²²⁸. Vulcănescu crede că o justă zugrăvire a situației tinerei generații se găsește în „Întoarcerea din rai” a lui Mircea Eliade. „În această stare de lipsă de har”, tineretul, crede Vulcănescu, recurge la una din două căi: activismul prin disperare sau istorismul prin resemnare. Prima cale constă în dorința de faptă cu orice preț, și aici găsim o aluzie la mișcarea legionară: „Ei se aruncă fără să știe clar în ce scop, în brațele unei credințe fanatice, la modă, pe care nu o mai discută, și unui șef cărui i se supun orbește.²²⁹” Istorismul prin resemnare, pe de altă parte, privit de Vulcănescu cu simpatie, constă în renunțarea la atemporalitatea spiritului și „coborârea” în istorie, dintr-un simț al responsabilității față de o societate în formare. În „Tendințele tinerei generații” mai aflăm unele considerații care țin de viziunea lui Mircea Vulcănescu asupra drumului de urmat pentru statul și

societatea românească, viziune în cadrul căreia accentul cade pe omul rural, considerat autentic românesc.

Note:

1. Studiul a fost publicat în *Izvoare de filosofie. Culegere de studii și texte*, vol. II, 1943 (București, „Bucovina”, I.E.Torouțiu, 1944), p. 53-97. În cele ce urmează vom folosi pentru citatele din Vulcănescu culegerea de articole și studii *Dimensiunea românească a existenței*, vol. I: *Pentru o nouă spiritualitate filosofică*; vol. II: *Chipuri spirituale ale vremii*; vol. III: *Către fînța spiritualității românești*; Editura Eminescu, 1996, în care conferința *Dimensiunea românească a existenței* apare în volumul III la p. 163-197.
2. ediția Editurii Eminescu, vol. III, p. 166.
3. Ibidem, p. 178.
4. Ibidem, p. 173.
5. „Întrebările: «E semn bun?» ori «E semn rău?» însoțesc, la român, orice întâmplare a acestei lumi. și lumea lui nu este o lume neutră de întâmplări, fără sens și legătură; ci este o lume plină de puteri rele ori binevoitoare, de chemări și de tăceri, de arătări și de ascunderi. Într-un sens, toate lucrurile acestei lumi sunt ființe și au ceva de spus cui știe să le asculte. Umbra copacului care te îmbie; pământul care-ți rezistă uneori, când vrei să-l despici cu plugul, și care se lasă despicat alteori; fântâna care te cheamă să bei; pomul care te îmbie la poame; pasărea care-ți cântă a bine sau a rău; iepurele care-ți taie drumul; zânele care te prind în horă, dacă întârzi nopțile pe la răspântii... Totul este însuflețit, proaspăt, neconținut viu, în această lume concretă. Totul se referă la tine, te îndeamnă, te îmbie, te mângâie ori te amenință!"; Ibidem, p. 174.
6. Ibidem, p. 186.
7. Ibidem, p. 182.
8. Ibidem, p. 183.
9. Ibidem, p. 190-191.
10. Ibidem, p. 191.
11. Ibidem, p. 191.
12. Ibidem, p. 194.
13. Ibidem, p. 196.
14. *Ispita dacică* - În a doua jumătate a lunii mai 1941, Comitetul de inițiativă pentru dezgroparea cetăților dacice din munții Orăștiei a organizat ciclul de conferințe „Idea dacică”. Mircea Vulcănescu a vorbit al cincilea și ultimul, în ultima zi a manifestării (31 mai), despre „Componenta dacică a sufletului românesc”. Titlul „Ispita dacică” se găsește pe textul conferinței aflat în arhiva familiei Vulcănescu. Textul conferinței nu a fost publicat în presă ulterior rostirii lui de către Vulcănescu. (vol. III, p. 30-140 în ediția editurii Eminescu).
15. ediția editurii Eminescu, vol. III, p. 31.
16. Ibidem, p. 32.
17. Ibidem, p. 133.
18. Ibidem, p. 168.
19. Ibidem, p. 135.

20. Ibidem, p. 135.
21. Ibidem, p. 136.
22. Ibidem, p. 136.
23. Ibidem, p. 136.
24. Ibidem, p. 137.
25. Ibidem, p. 139.
26. *Tendințele tinerei generații în domeniul social și economic* - conferință rostită în 20 februarie 1934 într-un ciclu organizat de Uniunea Intelectualilor Români. Ciclu de conferințe avea tema: „Tendințele zilei de astăzi”. Contribuția lui Vulcănescu a fost publicată, împreună cu cea a lui Mihail Manoilescu, din aceeași seară, în broșura „Tendințele tinerei generații”, București, Biblioteca revistei „Lumea nouă”, 1934, p. 4-23 (p. 30-45 în ediția editurii Eminescu). Mircea Vulcănescu se referă la acest text, într-o bibliografie întocmită de el însuși, sub titlul: „Tendințele tinerei generații. Activismul prin disperare”, această din urmă sintagmă fiind din acest motiv preluată ca subtitlu al textului în ediția editurii Eminescu.
27. *Istoricul prin resemnare în spiritualitatea tinerei generații* - conferință ținută în ciclul asupra orientărilor tinerei generații organizat de Asociația Criterion la începutul anului 1933, publicată în „Dreapta”, an II, nr.8, 26 martie 1933, p. 2 (p. 46-52 în ediția editurii Eminescu). Mircea Vulcănescu dăduse încă dinaintea acestui ciclu de conferințe numele de „istorism prin resemnare” orientării unui anumit segment al tinerimii intelectuale, în frunte cu Constantin Noica. Din acest motiv, era prevăzut ca Noica să vorbească în seara cu pricina despre acest subiect, dar nu a mai putut sau nu a vrut, astfel încât Mircea Vulcănescu a preluat această sarcină, ceea ce, într-un fel, a fost cât se poate de nimerit, deoarece în acest fel Vulcănescu a avut ocazia să definească încă o dată termenul pe care el îl introdusese.
28. ediția editurii Eminescu, vol. III, p. 34.
29. Ibidem, p. 36.

Bibliography:

- Mircea Vulcănescu, *Dimensiunea românească a existenței/The Romanian dimension of existence*, vol. I: *Pentru o nouă spiritualitate filosofică/For a new philosophic spirituality*; Editura Eminescu, 1996.
- Mircea Vulcănescu, *Dimensiunea românească a existenței/The Romanian dimension of existence*, vol. II: *Chipuri spirituale ale vremii/Spiritual faces of the time*; Editura Eminescu, 1996.
- Mircea Vulcănescu, *Dimensiunea românească a existenței/The Romanian dimension of existence*, vol. III: *Către fînța spiritualității românești/Towards the Romanian spiritual being*; Editura Eminescu, 1996.